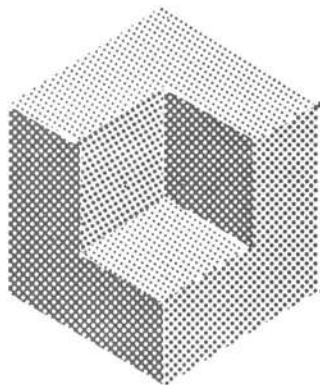

Beszámolók • Szemlék • Közlemények

INFORMÁCIÓS POLITIKA

Az Egyesült Királyság tudományos–műszaki információs politikája

Általános helyzetkép

Igen régi tény: az Egyesült Királyság a tudományos–műszaki szakirodalom publikálásának egyik vezető országa. A publikálás kezdetben a tudósok és a műszaki szakemberek tudományos társaságainak feladata volt, később az országos és nemzetközi kiadók vették át e tekintetben a főszerepet. Az állami szektor jelenleg főként a kutatási jelentések és szabadalmak közzétételére korlátozódik.

A szekunder kiadványok és adatbázisok előállítása is megoszlik; a főbb adatbázisok a tudományos társaságok gondozásában működnek. A kémia és biológia területén az Egyesült Királyság az 50-es évektől amerikai tudományos egyesületek szolgáltatásaira támaszkodik, míg saját tevékenységében a fizikára és elektrotechnikára (INSPEC), a fémfeldolgozásra (Metal Abstracts) és egyéb kis volumenű, de hasznos szolgáltatásokra (pl. Mineralogical Abstracts) koncentrálnak.

Több szolgáltatást a magánszektor állít elő (pl. geológia – Geo-Systems, földrajz – Geo-Abstracts, szabadalmak – Derwent). A brit helyzetkép jellemző vonása, hogy némely kisebb szekunder szolgáltatást olyan szervezetek vettek át, mint amilyenek pl. az ipari kutatási egyesületek. Ezek különféle kutatói és felhasználói csoportokat szolgálnak ki. E szolgáltatások fő jellemzője a nagy rendszerekénél gyorsabb témafigyelés és a „testre szabott” információellátás.

Ami a kormányzati tevékenységet illeti, itt ugyancsak néhány kisebb szolgáltatás jött létre (pl. az építészet és a kórházak területén), de az állam intenzíven vesz részt a nemzetközi rendszerekben (pl. Commonwealth Agri-

cultural Bureaux, International Road Research Documentation, az ENSZ szervezetek különféle rendszerei).

Még bonyolultabb a munkamegosztás a tudományos–műszaki információk elemző, szintetizáló, értékelő közreadása területén. A tudományos kritikai szemléket elsősorban a tudományos társaságok vagy a kereskedelmi kiadók adják ki, míg a kritikai–elemző tanulmányok készítésében a tudományos társaságokon kívül az egyetemek, az állami kutatóintézetek is főszerepet vállaltak. Műszaki vonatkozásban már más a helyzet: itt az említett intézményekhez a magánszervezetek csatlakoztak.

Új vonás, hogy a speciális információs szolgáltatásokat mindinkább a helyi hatóságok szervezetei hozzák létre. E tevékenység kereteit – a megnövekedett feladatoknak megfelelően – célszerű lenne kitágítani.

Az információs szolgáltatások megosztottságának helyzetében a kormánynak azt kell biztosítania, hogy az információellátás – bármilyen szervezettől származik is – megfeleljen az állandóan változó igényeknek. Tehát a kormánynak ott kell színre lépnie, ahol a szolgáltatásokban üres van, ahol nincs megfelelő rendszer kiépítve. Ezenkívül számos más lehetőség is van (pl. technológiák fejlesztése) a kormányzat beavatkozására, és éppen ezért a közbelépés „hogyanja” lett az Egyesült Királyság információs politikájának legfontosabb kérdése.

A dokumentumok hozzáférhetősége: a British Library

A brit információs politika első és talán legfontosabb lépése a dokumentumokhoz való hozzáférés biztosítása volt. Ez kezdetben informális úton, később a központi katalógus és egy országos gyűjteményhez csatlakozó regionális gyűjteményi rendszer útján történt, mígnem

1957-ben a kormány létrehozott egy *országos kölcsönző könyvtárat (National Lending Library)*, amelynek a kölcsönzésen kívül a másolatszolgáltatás is a fő feladata lett.

Az új szervezet igen jól bevált, s ez arra ösztönözte, hogy a kölcsönzés funkcióját referenz tevékenységgel, sőt a nemzeti bibliográfia szerkesztésével egészítsék ki. Így jött létre 1973-ban a hármas funkciójú British Library. Szolgáltatási rendszerének leírása – jól ismert és sokszor ismertetett volta miatt – kívül esik e kereteken, de legjobban értékelt sajátosságai mégis megemlítendők: az igen átfogó gyűjtemény 90%-os „találati” biztonsággal működik és gyors a kiszolgálás.

Speciális szolgáltatások fejlesztése

A British Library létrehozásán kívül az Egyesült Királyság kormányának információs politikai erősítései három irányba mutattak:

a speciális (szakágazati) dokumentációs szolgáltatások fejlesztése;

a felhasználói igények kielégítését, a szolgáltatások hatékonyságának növelését, az új technológiák kihasználását elősegítő kutatási munka kiszélesítése;

gyors reagálás a számítógépes hálózatokra épülő on-line szolgáltatások elterjedésével kapcsolatban kialakult helyzetre.

Az első törekvés elérését célzó feladatok irányítása természetesen minisztériumi szinten valósítható meg. Mivel a szakágazati információs szolgáltatások – akár csak más tevékenységek – számára a prioritások megszerzése az illető minisztériumok időszerű feladatainak és céljainak függvénye, az információs politikában igen fontos a tennivalók mérlegelése, rangsorolása, a koordináció megszervezése.

A kutatás fontossága

A kutatással kapcsolatos törekvések a *Műszaki és Tudományos Információs Hivatal (Office for Scientific and Technical Information, OSTI)* 1965. évi megalakulásával vették a kezdetüket. E hivatal feladata, hogy az informatikai alap kutatásoktól kezdve, a szolgáltatások kísérleti üzemeltetésének értékeléséig támogassa és ösztönözze a kutatómunkát. Kezdetben amolyan kutatási tanácshoz hasonlóan működött; ekkor ui. az volt a hiedelem, hogy az információ tudomány gyors fejlődése a kutatási témák spontán kialakulását hozza magával. A sokat ígérő kezdet után azonban a kutatási ötletek áramlása alábbhagyott, és egyre inkább előtérbe került az a követelmény, hogy az intézmény vállaljon nagyobb szerepet a kutatást igénylő témák felismerésében, a prioritások meghatározásában, valamint a kutatások elvégzésében.

1974-ben az OSTI a British Library részlege lett (*Research and Development Department*), ami mind tartalmilag, mind a kutatástípusokat illetően kitágította működésének körét.

Az OSTI kutatásainak fő iránya a *könyvtárak és az információkereső műveletek gépesítése*, bár az utóbbi időben olyan területek is előtérbe kerültek munkájában, mint a közvetlen kommunikáció, a könyvtárközi kölcsönzési szállítás, a szakmai és felhasználói oktatás, a helyi közösségek információellátása.

Az országos központ kialakulása

Az OSTI – természetéből következően – mindinkább az információ országos kormányzati központjává vált, és mint ilyen, kapcsolatokat tartott fenn egyéb minisztériumokkal és szervezetekkel. De a hivatalos információs központ csak 1974-ben alakult meg, amikor az OSTI a British Library-hoz került, és az Oktatási és Tudományos Minisztérium létrehozta a *Műszaki–Tudományos Tárcaközi Koordinációs Bizottságot (Interdepartmental Coordinating Committee for Scientific and Technical Information, ICCSTI)*. E bizottság munkájában elvileg bármilyen minisztérium vagy hatóság részt vehet, rendszeresen azonban a tudományos–műszaki információban legjobban érdekelt szervezetek képviseltetik magukat, nevezetesen:

- az Oktatási és Tudományos Minisztérium;
- az Ipari Minisztérium;
- a Környezeti Minisztérium;
- az Egészségügyi és Szociális Biztonsági Minisztérium;
- a Hadügyminisztérium;
- a British Library;
- a Brit Atomenergiái Hatóság;
- a Tudományos Kutatási Tanács, valamint egyéb kutatási tanácsok.

Az ICCSTI fő feladatkörei a következők:

a minisztériumok és hatóságok információs feladatköreinek felülvizsgálata és a „fehér foltok” megszüntetése;

a több minisztériumra vagy hatóságra tartozó információs politikai problémák vizsgálata a központi koordináció lehetővé tétele végett;

az Európai Gazdasági Közösség tudományos és műszaki információs tevékenységében való brit részvétel koordinálása.

On-line rendszerek és hálózatok

Az ICCSTI nemrégiben fejezte be fent említett első feladatkörének kialakítását. A második feladatkör is jó néhány lényeges részfeladatot tartalmaz; a legfontosabbnak azonban annak meghatározása tűnik, hogy az Egyesült Királyság milyen politikát folytasson a

könyvtári és információs hálózatokban való részvételét illetően. Ennek megvalósítása főleg a harmadik feladatkörbe tartozik.

A könyvtárak gépesítése és számítógépes hálózatokba szervezése az Oktatási és Tudományos Minisztériumra, ezen belül a British Library-re vár. A British Library feladata e téren egyfelől az UK MARC és US MARC adatbázisokra épülő katalogizálási szolgáltatások kiépítése, másfelől olyan kutatások támogatása, amelyek a könyvtárakat abban támogatják, hogy miként tegyék kompatibilissé egymással a saját és a valamely külső központból beérkező on-line bibliográfiai rekordokat.

A British Library létrehozta *BLAISE* (*British Library Automated Information Service*) elnevezésű rendszerét, amely a MARC adatbázisok alapján katalogizálási és információkeresési, az amerikai *MEDLARS*-ból (*Medical Literature Analysis and Retrieval System*) pedig információkeresési szolgáltatásokat nyújt, és lehetővé teszi az eredeti dokumentumok on-line megrendelését is. A British Library nem kívánja monopolizálni a MARC szolgáltatásokat: az UK MARC adatbázisokat más szervezetek is megvehetik.

Az ICCSTI kezdeményezésére a *British Library*, az *Ipari Minisztérium*, a *Villamosmérnökök Intézete* (*Institution of Electrical Engineers, IEE*) és a *Kémiai Társaság* (*Chemical Society*) létrehozta az *Info-line* elnevezésű vállalkozást, amelyhez később a *Derwent Information Services* is csatlakozott. Az *Info-line* on-line szolgáltatásokat nyújt az *INSPEC*, a *Chemical Abstracts* és a *Derwent* adatbázisai alapján.

Az Egyesült Királyság az on-line információszolgáltatások tekintetében nem törekszik önállóságra: az angol Postaigazgatóság kapcsolatot biztosít az amerikai hálózatokhoz, az Európai Úrkutatási Központ hálózatahoz, valamint az 1979-ben indult EGK-hálózathoz, az *EURONET*-hez is.

Az on-line rendszerek témakörében feltétlenül megemlíthető még a Postaigazgatóság mostanában kiépülő *Prestel* elnevezésű szöveges adatszolgáltató rendszere, amely hírekről, tőzsdei árfolyamokról, sporteseményekről stb. nyújt tájékoztatást.*

Kormányzati és egyéb testületek közötti kapcsolatok

Az Egyesült Királyság információs tevékenysége, mint láttuk, kormányzati és nem kormányzati szervezetek között oszlik meg. Emiatt az információs politikának decentralizálnak kell lennie, aminek egyik legnagyobb problémája a decentralizált tevékenységek koordinálása. A koordinációs központok szerepét az Egyesült Királyságban az ICCSTI, a *British Library* és az *Info-line* játssza.

* Ismertetését lásd: TMT, 26. köt. 7–8. sz. 1979. p. 356–366.

A kapcsolatépítés fontos területe a kormány és a különféle műszaki, tudományos és információs közösségek közötti együttműködés kiépítése, amiért főleg a *British Library* felel. E tevékenysége keretében Kutatási és Fejlesztési Részlege az egyes szakterületek információs igényeire irányuló olyan kutatásokat támogat, amelyek fényt deríthetnek e közösségeknek az országos információs politikában betöltendő szerepére. Egy ilyen, a fizika területén végzett kutatás ajánlásai indították el a *Royal Society*-nek (a brit tudományos akadémia szerepét tölti be) az Egyesült Királyság információs rendszerére irányuló átfogó kutatását.

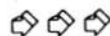
A kormányzat és az ipar kapcsolata eddig szakágazati alapon valósult meg, de nemrégiben a *British Library* Kutatási és Fejlesztési Részlegének kezdeményezésére a *Brit Ipari Konföderáció* és az *Aslib* közös bizottságot hozott létre a kormánysszervekkel való érintkezés céljából.

Az Egyesült Királyság egyébként nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy a kormányzat és a könyvtárosok és tájékoztatók szakmai közösségei között megfelelőek legyenek a kapcsolatok. Így pl. az Oktatási és Tudományos Minisztérium képviselteti magát az Angliára, Wales-re és Skóciára kiterjedő könyvtári tanácsadó szervezetekben.

Az *Unesco* különféle információs programjaiból kialakult egyesített program munkálatait országos bizottság irányítja, amely négy munkacsoportot hozott létre az információs program fejlesztésének, a brit részvételnek és a program munkálatairól szóló tájékoztatásnak a tanulmányozására és a velük kapcsolatos brit ajánlások megtételére.

/GRAY, J.: *National policies for scientific and technical information. The United Kingdom* = *Journal of Information Science*, 1. köt. 1. sz. 1979. p. 43–47./

(Novák István)

Kutatási súlypontok, 1979–1981:
a *British Library* R & D osztályának
helyzetelemzése

Bevezetés

1. A *British Library* kutatási és fejlesztési osztálya (*Research & Development Division, RDD*) 1974-ben létesült az Oktatási és Tudományos Minisztérium (*Department of Education and Science, DES*) Tudományos és Műszaki Információs Hivatalának (*Office for Scientific and Technical Information, OSTI*) a Könyvtárhoz történt áthelyezésével. E változás egybeesett a kutatási